

Питомець А.В.

*асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»,
адвокат
Національна асоціація адвокатів України*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС АДВОКАТА НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Постановка проблеми. Конституція України проголосила гарантований захист прав і свобод людини і громадянина, встановивши в нормах ст. 3, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1, ст. 3]. Практична реалізація такої правової та ідеологічної постанови можлива лише шляхом удосконалення механізмів правового регулювання розвитку інституту адвокатури, зокрема правового статусу адвоката. Ухвалення закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. покликане закріпити статус адвокатури як важливого інституту громадянського суспільства, на який покладено деякі з публічно-правових функцій.

Згідно з нормами ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому зазначеним законом [2].

Насамперед, варто зазначити, що, з одного боку, розуміння і дотримання громадянами правових норм є однією з найважливіших передумов своїх прав, обов'язків та інтересів. А з іншого боку, велика кількість нормативно-правових актів, специфічність законодавчої техніки, усвідомлення особливостей функціонування правових механізмів, а отже

і реалізації, для громадян стає досить скрутною без допомоги фахівців у галузі юриспруденції [3, с. 81]. У зв'язку із цим як найважливіший засіб забезпечення прав і свобод людини і громадянина нормами ст. 59 Конституції України передбачено право кожного на професійну правничу допомогу [1].

Коло організацій та осіб, які можуть надавати правову допомогу в Україні, досить широке, однак у кримінальному судочинстві таку долю навантаження несуть професійні захисники – адвокати.

А отже, в умовах формування демократичної, соціальної та правової держави відповідно до норм Конституції України особливого значення набуває вдосконалення система правового регулювання процесуального статусу адвоката, зокрема на досудовому розслідуванні.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання, пов'язані з процесуальним статусом захисника в кримінальному провадженні, неодноразово ставали предметом досліджень радянських і вітчизняних учених, серед яких слід відмітити таких авторів, як: С.Є. Абламський, Я.С. Аврах, Б.С. Антімонов, Є.В. Бережко, А.М. Бірюкова, Є.В. Васьковський, С.Л. Герзон, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, З.З. Зінатулін, А.В. Кожевников, А.М. Колодій, Є.Ф. Куцова, О.В. Мартовицька, М.П. Некрасова, Є.В. Овчарова, А.Ю. Олійник, М.М. Полянський, І.О. Русанова, Ю.І. Стецовський, М.С. Строгович, М.А. Чельцов, І.Ю. Цимбал-Семенчук, Ф.М. Фаткуллін, Т.Г. Фоміна, Є.Ф. Шкробець, М.Ю. Єфіменко та ін.

Комплекс питань, пов'язаних із процесуальним статусом адвоката на досудовому розслідуванні, які відіграють значну роль у формуванні висококваліфікованих спеціалістів у забезпеченні захисту прав, свобод та інтересів особи, на цей час комплексно не досліджувався. Крім того, нормативно-правові акти, що регулюють діяльність адвоката на досудовому розслідуванні, визначають лише окремі аспекти його процесуального статусу, що також негативно відображається на ефективному функціонуванні інституту адвокатури. Зокрема, незважаючи на постійні жваві дискусії із цього питання, слід зазначити, що в чинному КПК України відсутнє положення щодо чіткого врегулювання процесуального статусу захисника в кримінальному провадженні, зокрема і процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні. А отже, актуальність дослідження не викликає сумнівів.

Мета статті полягає у визначенні поняття та особливостей статусу адвоката на досудовому розслідуванні.

Виклад основного матеріалу. Права і обов'язки захисника, правовідносини, які виникають у процесі їх реалізації, а також виконувана адвокатом функція визначають його процесуальне становище. Правильне з'ясування процесуального положення адвоката на досудовому провадженні і його взаємин із клієнтом має велике значення для теорії і практики захисту в кримінальному судочинстві, оскільки від цього значною мірою залежить ефективність участі захисника в процесі. Це питання неодноразово обговорювалося вченими-процесуалістами, проте до цих пір продовжує залишатися дискусійним.

Узагальнюючи різні точки зору вчених-теоретиків, під правовим статусом необхідно розуміти визначену нормами права сукупність прав, обов'язків та відповідальності, що характеризують правове становище суб'єкта у взаємовідносинах із суспільством та державою.

У діяльності адвокатури поєднуються приватний і публічний інтереси: приватний інтерес конкретної особи, захист прав якої здійс-

нює адвокат, і публічний інтерес суспільства, спрямований на дотримання законності, прав і свобод громадян із боку держави [3, с. 75].

У словнику В.І. Даля адвокат – це правознавець, який бере на себе ведення позовів і захист підсудного; приватний заступник по позовах, стряпчий, ходок, ділок [4, с. 14]. В юридичному словнику-довіднику зазначено, що адвокат – це «той, хто надає юридичну допомогу, здійснює правовий захист, проводить справу [5, с. 15]. На думку І.О. Русанової, ці визначення вказують на головну відмінність адвоката від «просто» юриста – надання юридичної допомоги в правоохоронних органах, у першу чергу – в суді [6, с. 158]. Адвокатура у власному розумінні слова – правозаступництво, правозахист, тобто, іншими словами, – юридична допомога, що надається тим, хто її потребує, спеціалістами-правознавцями» [7, с. 34–37].

Розглядаючи правовий статус адвоката, М.Ю. Єфіменко характеризує його видовим (професійним) правовим статусом і визначає його як сукупність прав, обов'язків і гарантій його діяльності та відповідальності, які зумовлені адвокатською діяльністю, її функціями і завданнями. При цьому авторка запевняє, що права та обов'язки, які визначають його правовий статус, мають міжгалузевий характер, що не залежить від особливостей тієї чи іншої процесуальної ролі, в якій адвокат виступає в конкретному випадку [8, с. 9]. Із такою точкою зору не погоджується В.В. Єрохін, який зауважує, що на сьогодні адвокат може виступати в якості адвоката-захисника та адвоката-представника, що й зумовлює необхідність чіткого розмежування його процесуального статусу в залежності від його завдань у кримінальному провадженні [6, с. 158].

Слід зазначити, що згідно з нормами п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. під адвокатською діяльністю слід розуміти незалежну професійну діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги [2].

Що стосується процесуального правового статусу адвоката в досудовому розслідуванні, варто зазначити, він базується на загально-правовому статусі адвоката з урахуванням особливостей, встановлених кримінальними процесуальними нормами. Найчастіше процесуальний правовий статус адвоката характеризують як сукупність передбачених законами, підзаконними нормативними правовими актами і установчими документами прав і обов'язків суб'єкта у сфері державного регулювання, а також відповідальністю суб'єкта [9, с. 40].

Безумовно, предметом правового регулювання виступають суспільні відносини, які характеризуються значною динамічністю. Вони регулюються правовими методами, встановленням основоположних принципів, цілей і правил поведінки суб'єктів державного регулювання. Тому процесуальний правовий статус є основою, ядром правового статусу та встановлює основи правового стану суб'єктів права в усіх сферах суспільних відносин.

Як запевняє М.Н. Марченко, термін «правовий статус» застосовується зазвичай лише до фізичних осіб і є «серцевиною нормативного вираження основних принципів взаємовідносин між особою та державою [10, с. 263]. Проте для нашого дослідження актуальним є саме визначення процесуального правового статусу адвоката як сукупності прав, обов'язків і гарантій та відповідальності, що визначають його правове становище і характеризують організаційно правові основи діяльності на досудовому розслідуванні [11].

Досліджуючи правовий статус адвоката, П.В. Хотенець доходить висновку, що поняття «статус адвоката» охоплює: а) права й обов'язки адвоката; б) відповідальність адвоката; в) гарантії діяльності адвоката [12, с. 102]. До загального статусу адвоката входять названі елементи, які регламентуються відповідним статутним Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також прийнятими на його підставі статутами адвокатських об'єднань. Поряд із

загальним статусом адвоката вирізняється і його статус в окремих правозастосовчих процедурах.

Так, із норм ст. 2 КПК України випливає, що основними завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [13]. А отже, адвокат на досудовому розслідуванні має діяти чітко в межах зазначених завдань.

Слід погодитися з думкою О.В. Мартовичкої, яка запевняє, що правовий статус адвоката-захисника впливає з відповідних правовідносин у певній галузі права (кримінальних процесуальних, цивільних, адміністративних та ін.), що й відображає специфіку покладених на нього прав та обов'язків. Правниця зазначила, що головною відмінністю захисника-адвоката як учасника реалізації правової допомоги є його власний адвокатський статус, тобто сукупність передбачених законом прав та обов'язків [14, с. 8]. Її думку підтримує Т.Г. Фоміна, яка зауважує, що захисник є самостійним учасником кримінального провадження і виконує важливу конституційну функцію – забезпечення права на захист. Саме тому, на її думку, захисник, як і інші учасники кримінального провадження, повинен мати окремий процесуальний статус, чітко визначений в окремій статті КПК України [15, с. 36].

З огляду на розвиток Української держави, інститутів демократії та гуманізму, правових поглядів, які сповідують міжнародні органі-

зації та позицій Європейського суду з прав людини, одним із невід'ємних прав особи є її право на захист [16].

Правовий статус адвоката на досудовому розслідуванні передбачено нормами кримінального процесуального законодавства та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р., включає права та обов'язки, відповідальність, гарантії діяльності.

Варто зазначити, що поняття «адвокат» визначено нормою п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р., відповідно до якої адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені зазначеним Законом [2]. Водночас слід зауважити, що з норм ч. 2 ст. 45 КПК України випливає, що не може здійснювати організаційно-правову діяльність на досудовому розслідуванні адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України (далі – ЄРАУ) або стосовно якого в ЄРАУ містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю. Вказана норма є новелою КПК України 2012 р., оскільки за нормами ст. 16-1 КПК України 1960 р. було передбачено, що захист підсудного міг здійснювати сам підсудний, його захисник або законний представник.

У минулому автори вважали, що адвокат у кримінальному судочинстві є помічником суду. Так, М.А. Чельцев визначав, що захисник є помічником суду у встановленні всіх обставин справи, необхідних для винесення законного і обґрунтованого висновку [17, с. 53]. Б.С. Антімонов і С.А. Герзон стверджували, що «адвокатура – це установа, створена для допомоги суду» [18, с. 3]. Близька до цього точка зору висловлювалася в роботах інших юристів.

Ця думка неодноразово піддавалася критиці в юридичній літературі. Як слушно зауважує Ф.Н. Фактулін, така точка зору «не тільки не розкриває справжнього процесуального становища захисника в кримінальному про-

цесі, але й не узгоджується із законодавчими нормами. Законодавство не знає такої процесуальної фігури, як помічник суду або слідчого» [19, с. 123]. Дійсно, участь захисника в кримінальному провадженні не залежить від суду, а залежить у більшості випадків від волі підозрюваного, обвинуваченого, їх законного представника (ч. 1 ст. 48 КПК України), слідчого, прокурора, слідчого судді (ч. 2 ст. 48 КПК України) [13].

У даний час серед вчених поширено два погляди на процесуальний статус адвоката, і в основному його розглядають як захисника. Нерідко адвоката розглядають як представника обвинуваченого [20, с. 69], підозрюваного, їх законного представника. Інші вбачають дві сторони процесуального статусу захисника, відзначаючи, що він «не тільки представляє підсудного, а й сам є стороною, і в цій якості представляє не тільки інтереси підсудного, а й інтереси захисту як певної процесуальної функції» [21, с. 10]. На користь цієї точки зору свідчать такі обставини: 1) захисник може стати учасником процесу за волею, як було зазначено раніше, підозрюваного, обвинуваченого, їх законного представника; 2) підозрюваний і обвинувачений (підсудний) мають право в будь-який момент провадження в справі відмовитися від запрошеного чи призначеного захисника (ч. 1 ст. 46 КПК України); 3) свої основні дії захисник повинен узгоджувати з клієнтом.

Опоненти, критикуючи вищезазначену точку зору, відзначають, що у випадку подібного трактування процесуального статусу адвоката «поняття захист замінюється поняттям представництва, хоча, по суті, захист і представництво – це два різних, самостійних інститути, і змішувати ці правові поняття не можна» [21, с. 4].

Так, згідно з нормами п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. випливає, що захист – це вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвину-

ваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування в кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення [2].

Згідно з нормами п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. під представництвом слід розуміти вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача в кримінальному провадженні [2].

Як запевняє З. Зінатулін, захисника не можна розцінювати як представника обвинуваченого, бо, на думку автора, неодмінною умовою представництва є перехід до представника всіх прав особи, яку він представляє [22]. Захисник не підміняє свого підзахисного, його правовий статус надає можливості діяти поряд із останнім. Водночас він є самостійним учасником кримінального процесу, «повинен бути лише правозаступником...бути не слугою свого клієнта і не пособником йому в намаганні уникнути заслуженої кари правосуддя, але помічником і порадиником людини, яка, за його щирим переконанням, невинна зовсім або зовсім не так і не в тому винна, як і в чому її обвинувачують» [23, с. 132].

Як відомо, захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, якого він захищає, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не

може бути доручена захиснику, з моменту надання документів, передбачених нормами ст. 50 КПК України. У зв'язку із цим про захисника слід говорити як про самостійний суб'єкт кримінально-процесуальної діяльності, який наділений правами та обов'язками (ст. 48 КПК України), які відрізняються від прав і обов'язків підозрюваного, обвинуваченого, виправданого або засудженого, визначених у ст. 20 КПК України [12].

На думку ряду вчених, захисник визнається самостійним учасником процесу, який виконує особливу кримінально-процесуальну функцію – функцію захисту обвинуваченого від пред'явленого обвинувачення або ж більш широку функцію надання юридичної допомоги та охорони законних інтересів клієнта.

Перший із цих напрямків виражається головним чином у наданні або виявленні в матеріалах справи доказів та юридично значимих обставин, які можуть повністю або частково спростувати пред'явлене обвинувачення або хоча б поліпшити становище підзахисного в справі. Інший напрямок – надання юридичної допомоги клієнту і захист його процесуальних, майнових та інших прав. Причому в обох випадках мова, по суті, йде про забезпечення законних інтересів підзахисного. Саме для захисту цих інтересів захисник бере участь у досудовому провадженні. Захисник не має права підтримувати будь-яких незаконних зазіхань підзахисного, вступати в протиріччя із законом і зі своїм професійним обов'язком на догану неправомірним і надуманим прагненням клієнта.

Таким чином, адвокат не повністю пов'язаний волею свого підзахисного, його думкою під час вирішення принципових і тактичних питань захисту.

Досліджуючи процесуальний статус адвоката на досудовому слідстві, А.М. Бірюкова зауважує, що процесуальний статус адвоката змінюється в конкретній справі залежно від статусу особи, якій надається правова допомога, а отже, змінюються його права і обов'язки [24, с. 1]. Ю.Ф. Лубшев ствер-

джує, що обсяг конкретних правомочностей адвоката залежить від моменту його вступу в справу. Він визначає три завдання адвоката до моменту пред'явлення обвинувачення: 1) це професійне надання правової допомоги підозрюваному; 2) захист його громадянських і особистих прав; 3) захист від обвинувачення, яке в цей момент існує поки що в стадії підозри [25, с. 668].

В юридичній літературі існує напрям, представники якого висловлюють думку про існування двох статусів адвоката та незбіг процесуального статусу з його фактичним статусом. Наприклад, аналізуючи права та обов'язки учасника адвоката-захисника на досудовому слідстві, Ю.В. Лубшев розрізняє процесуальний і фактичний статус. Автор пише: «Вся сукупність прав і обов'язків учасника процесу, що складає зміст його статусу як учасника кримінального процесу, може бути названа його фактичним становищем... Є відносини, котрі або недоцільно, або неможливо врегулювати правом у силу багатогранності та їх індивідуальної неповторності» [26, с. 665].

На думку Т.Г. Фоміної, діяльність адвоката в кримінальному процесі потрібно розглядати на двох етапах: «передпроцесуальної або допроцесуальної діяльності» та процесуальної діяльності захисника в кримінальній справі [26, с. 178].

Із точки зору А.М. Бірюкової, статус адвоката доцільно поділяти не на правовий і фактичний, а на загальноправовий і кримінально-процесуальний, оскільки правова допомога адвоката в кримінальному процесі не обмежується його процесуальним статусом у справі [24, с. 1]. Така точка зору має сенс, адже до вступу в справу адвокат, як правило, надає попередню правову допомогу особам, які вважають, що відносно них у правоохоронних органів є підозри у вчиненні злочину.

До інших видів правової допомоги п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. віднесено види адвокатської діяльності з надання

правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення [2].

Надання адвокатом правової допомоги до вступу в справу особі є прикладом реалізації професійних прав адвоката, встановлених у ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. У цьому випадку мову потрібно вести не про процесуальний статус адвоката-захисника на досудовому провадженні, а про правовий статус адвоката, який надає правову допомогу особі відповідно до норм ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. [2].

Цікавою є також точка зору М.П. Некрасової, яка розглядає процесуальний статус адвоката як складність трьох аспектів: правового, психологічного і морального. На думку правниці, в правовому аспекті адвокат виступає як самостійний учасник процесу. У психологічному і моральному аспектах просліджується відома залежність адвоката підзахисного від його думок і бажань. Самостійність адвоката зовсім не означає, що адвокат має право визначати ті факти і обставини, які заперечує його підзахисний, що він має право зайняти позицію, яка знаходиться в різкому протиріччі з показаннями підзахисного щодо фактичних обставин і обставин справи [27, с. 103].

Порівнюючи адвоката як самостійного учасника кримінально-процесуальної діяльності із захисником як представником підзахисного, першого іноді розглядають як атрибут відносного зв'язку між захисником і підзахисним, а другого – як атрибут абсолютного зв'язку між ними. Причому порівняння йде на користь захисника як самостійного учасника [28, с. 77].

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що поняття «правовий статус адвоката»

і «процесуальний статус адвоката на досудовому розслідуванні» співвідносяться як ціле і частина.

Правовий статус захисника, передбачений нормами кримінального процесуального законодавства України та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р., включає: права й обов'язки; відповідальність; гарантії діяльності.

Так, нормами ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. визначено професійні права адвоката. Нормами зазначеної статті наголошено, що під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом. Правила адвокатської етики та договір про надання правової допомоги необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги.

Варто зазначити, що до особливостей процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні слід віднести його процесуальне положення, в якому він здійснює свою діяльність на досудовому розслідуванні: як захисник, як представник або як адвокат, який надає правову допомогу.

Нормами ст. 3 КПК України визначено процесуальний статус сторін і учасників кримінального провадження, відповідно до яких пп. 19, 25 зазначено:

– сторони кримінального провадження з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; із боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (п. 19);

– учасники кримінального провадження: сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представ-

ник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу апробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник (п. 25).

Чинним КПК України в нормах ст. 47 визначено тільки обов'язки захисника без конкретизації його прав, що чітко зроблено в новому Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат наділяється правами, які гарантують значні можливості в наданні правової допомоги, і має допомагати захиснику бути незалежним у здійсненні адвокатської діяльності.

До професійних обов'язків адвоката нормами ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. віднесено ряд зобов'язань. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний: дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів; підвищувати свій професійний рівень; виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.

Вважаємо за необхідне звернути увагу, що згаданим законом передбачено нові обов'язки для адвокатів, зокрема: на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; невідкладно повідомити клієнта про виникнення конфлікту інтересів; забороняється використовувати свої права всупереч правам, свободам та

інтересам клієнта; займати в справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, коли адвокат впевнений у самообмові клієнта.

Адвокату забороняється використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта; без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; займати в справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта; відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом (ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р.). Крім того, в адвоката є зобов'язання забезпечувати захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє, відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних.

Можна констатувати, що прийняття КПК України 2012 р. значно покращило процесуальний статус адвоката на досудовому розслідуванні, зокрема на стадії досудового розслідування, в порівнянні з КПК України 1960 р., що проявляється у встановленні додаткових процесуальних прав та особливому порядку його вступу в кримінальне провадження. Однак слід зазначити, що, незважаючи на позитивні зміни, законодавчо невизначеним залишилося питання деяких моментів процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні, наприклад, момент, з якого захист вважається прийнятим захисником. Із даного приводу наукові позиції дещо суперечливі:

– пред'явлення адвокатом ордеру адвокатського об'єднання органам слідства чи суду [22, с. 47];

– після досягнення згоди з обвинуваченим щодо стратегії і тактики позиції захисту [29, с. 233].

– Ураховуючи вищенаведені позиції авторів, також слід додатково відобразити моменти, з яких захист вважається прийнятим захисником:

– після підписання договору про надання правової допомоги з клієнтом або його законним представником;

– винесення постанови слідчого (прокурора) або ухвали суду про допуск адвоката в якості захисника.

У питаннях про процесуальний статус адвоката в юридичній літературі також виділяють такі проблеми, як: процесуальна самостійність захисника, ступінь пов'язаності його з позицією підзахисного; можливість розбіжності його з позицією останнього в питанні про винність і доведеності її вини та ін.

Висновки. Виходячи із загального розуміння категорії правового статусу в юридичній науці, робимо висновок, що процесуальний статус адвоката на досудовому розслідуванні – це регламентоване нормами Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», кримінального процесуального права та ін. нормативно-правовими актами становище, що характеризується сукупністю прав, обов'язків, гарантій діяльності щодо забезпечення прав, свобод та інтересів особи в рамках кримінального провадження та відповідальності за свою діяльність.

Особливістю елементів процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні є дуальність, яка включає правовий статус, визначений нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і нормами КПК України, та його правове положення в залежності від того, в якості якого учасника він здійснює організаційно-правову діяльність на досудовому розслідуванні (захисника, представника потерпілого, юридичної особи, адвоката свідка).

Анотація

Статтю присвячено аналізу процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні. На основі аналізу теоретичних досліджень сформульовано авторське визначення поняття процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні.

Автором визначено, що процесуальний статус адвоката на досудовому розслідуванні регламентовано нормами Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», кримінального процесуального права та ін. нормативно-правовими актами.

Автором обґрунтовано, що особливістю елементів процесуального статусу адвоката на досудовому розслідуванні є дуальність, яка включає правовий статус, визначений нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і нормами КПК України, та його правове положення в залежності від того, в якості якого учасника він здійснює організаційно-правову діяльність на досудовому розслідуванні (захисника, представника потерпілого, юридичної особи, адвоката свідка).

Ключові слова: процесуальний статус адвоката на досудовому розслідуванні, дуальність, правове положення, елементи процесуального статусу, захисник, представник потерпілого, юридичної особи, адвокат свідка.

Аннотация

Статья посвящена анализу процессуального статуса адвоката на досудебном расследовании. На основе анализа теоретических исследований сформулировано авторское определение понятия процессуального статуса адвоката на досудебном расследовании.

Автором определено, что процессуальный статус адвоката на досудебном расследовании регламентирован нормами Конституции Украины, Закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности», уголовного процессуального права и др. нормативно-правовыми актами.

Автором обосновано, что особенностью элементов процессуального статуса адвоката на досудебном расследовании является дуальность, которая включает правовой статус, определенный нормами Закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» и нормами УПК Украины, и его правовое положение в зависимости от того, в качестве какого участника он осуществляет организационно-правовую деятельность на досудебном расследовании (защитника, представителя потерпевшего, юридического лица, адвоката свидетеля).

Ключевые слова: процессуальный статус адвоката на досудебном расследовании, дуальность, правовое положение, элементы процессуального статуса, защитник, представитель потерпевшего, юридического лица, адвокат свидетеля.

Pytomets A.V. Procedural status of a lawyer at the pre-trial investigation**Summary**

The article is devoted to the analysis of the procedural status of a lawyer at the pre-trial investigation. The author's definition of the concept of a lawyer's procedural status at the pre-trial investigation was formulated on the grounds of the analysis of theoretical studies.

The author determines that the procedural status of a lawyer at the pre-trial investigation is regulated by the norms of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Advocacy and the Layers' Activities", the criminal procedural law, and other regulatory legal acts.

The author substantiates that the characteristic feature of the elements of a lawyer's procedural status at the pre-trial investigation is duality, which includes the legal status determined by the norms of the Law of Ukraine "On Advocacy and the Layers' Activities" and the norms of the CPC of Ukraine

and its legal status, depending on which participant he/she represents in his/her organizational and legal activity at the pre-trial investigation (defence counsel, representative of the victim, a legal entity, or the witness's lawyer).

Key words: a lawyer's procedural status at the pre-trial investigation, duality, legal status, elements of the procedural status, defence council, representative of the victim, legal entity, a witness's lawyer.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 30. Відомості Верховної Ради України (тлумачення від 15 березня 2016 р.). 1996. № 30. Ст. 63.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
3. Шкробець Є.Ф. Адміністративний статус адвокатури України на сучасному етапі розвитку. Право і безпека. 2015. № 2(57). С. 75–84.
4. Даль В. Толковый словарь. М.: Гос. изд-во «Художественная литература», 1982. Т. 3. 555 с.
5. Юридичний словник-довідник / за заг. Ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Феміна, 1996. 696 с.
6. Русанова І.О. До питання визначення правової природи інституту адвокатури. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 5. С. 156–159.
7. Васильковский Е.В. Организация адвокатуры 1893 г. 4.1: Очерк всеобщей истории адвокатуры. М.: Юриспруденция, 1999. 539 с.
8. Єфіменко М.Ю. Правовий статус адвоката як учасника адміністративного процесу: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; Харк. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2014. 20 с.
9. Овчарова Е.В. Понятие, структура и содержание административно-правового статуса юридического лица. Гражданин и право. 2001. № 1(7). С. 40.
10. Общая теория государства и права. Академический курс: в 3 т. / Отв. ред. проф. М.Н. Марченко. М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. Т. 2. 528 с.
11. Статус. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Статус>.
12. Хотенец П.В. Правовой статус адвоката в Украине: дисс. на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура; Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 2002. 202 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10. 11-12. 13. Ст. 88.
14. Мартовицька О.В. Реалізація правової допомоги на стадії досудового розслідування: автореф. дис. кандидат. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; Харк. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2014. 20 с.
15. Фоміна Т.Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного: [монографія]. Харків: НікаНова, 2014. 232 с.
16. Чорненька Х. Новий КПК – новий статус захисника. Юридичний холдінг. URL: <http://yurholding.com/news/44-noviy-kpk-noviy-status-zahisnika.html>.
17. Чельцов М.А. Задачи советской защиты в процессуальном положении адвоката. Адвокат в советском уголовном процессе. М., 1954. 15 с.
18. Антимонов Б.С, Герзон С.Л. Адвокат в советском гражданском процессе. М., 1954. 328 с.
19. Фаткуллин Ф.Н., Зинатуллин З.З., Аврах Я.С. Обвинение и защита по уголовным делам. Казань, 1976. 323 с.
20. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. М., 1968. Т. 1. 315 с.

21. Кожевников А.В. Адвокат – представитель потерпевшего, гражданского истца, ответчика в советском уголовном процессе: автореф. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1974. 23 с.
22. Зинатуллин З.З. Общие проблемы обвинения и защиты по уголовным делам. Изд. 2-ое, исправленное и дополненное. Ижевск, 1989 79 с.
23. Кони А.Ф. Нравственные начала в уголовном процес се. Собр. в 8-ми томах. Т. 4. М.: Юрид. лит., 1967. 71 с.
24. Бірюкова А.М. Процесуальний статус адвоката на досудовому слідстві. Часопис Академії адвокатури України. 2010. № 9. С. 1–5.
25. Лубшев Ю. Адвокат в уголовном деле. М., 1999. 312 с.
26. Фомина Т.Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюва-ного: [монографія]. Харків: НікаНова, 2014. 232 с.
27. Некрасова М.П. Участие адвоката-защитника в доказывании по уголовному. Осуществление правосудия по уголовным делам. Калининград, 1987. 249 с.
28. Мигушин К.И. Досудебное производство как стадия современного уголовного процесса России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. М.: РГБ, 2005. 191 с.
29. Стецовский Ю.И. Советская адвокатура. М., 1989. 303 с.